ڕوانگەی بەرێز ماموٚستا شێخ عیزەدین لە سەر مافەکانی نەتەوەی کورد، دەوری دین لە کۆمەلگەی ئەمڕۆدا و، بزووتنەوەی"سەوز"

لە وتوویژێک لەگەڵ بەرنامەی "به عبارت دیگر"ی بەشی فارسیی تەلەفزیونی بی‌بی‌سی

پێشەکیی وەرگێر

کاتێک دەقی ئەو وتوویژەی بەرێز ماموٚستا شێخ عیزەدین لە تەلەفزیونی بی‌بی‌سی بلاوکرایەوە و پاشان لەسەر ماڵپەری ئەو تاوەندە ڕاگەیەنەرییە دانرا، لە ماوەیەکی کورتدا بێجگەلەوەی کە خەڵکێکی زۆر لە ڕێگەی ئەو ڕاگەیەنەرەوە دیتان و گوێبیسی بوون،بە چەندین شێوەی دیکەی وەک ئی–مەیل و فەیس بووک و تەلەفون و ئیس.ئێم.ئێس و... خەڵکانێکی زۆر دۆست و هاوبیر و ناسراوی خۆیان خەبەر دەکرد. تا ئەو جێگە کە من بۆ خۆم چەند پەیامم لە پێوەندیەدا پێ گەیشت.

پێموایە هۆی ئەو پێشوازییە بێ وێنەیە لەو وتوویژە، روون ئاشکرایە، ئەویش هەڵوێستە بوێرانەکانی ماموٚستا و سەلماندنەوەی چەندجارەی ئەمەگناسیی تا سەری ئەو ڕێبەرە بە ئامانجەکانی نەتەوەکەی بوو. کە نیشانیدا تێپەڕبوونی زەمان و تەنانەت پیری، نەک هەر ڕوانگەی لەمەر مافی نەتەوەیی و چۆنیەتی ڕوانین بە پرسە کۆمەلایەتیەکان نەگۆڕیوە، بەڵکە قایم تر و پتەوتر و بەتەدبیرتر لە ڕابردوو لەسەر ڕوانگەکانی خۆی ماوە و بوێرانە بەئاگاداریی خەڵکی کورد و ئێرانی‌یەکان و هەموو جیهانی ڕاگەیاند.

بۆ من ماموٚستا شێخ عیزەدین ئەو ڕێبەرەیە کە لەسەردەمێکدا بزووتنەوەی جەماوەریی ڕۆژهەلاتی کوردستانی بە وشیاری و لێزانی و سەداقەتەوە ڕێبەریی کرد و لە دژوارترین کاتەکانی ئەو بزووتنەوەدا و لە کاتێکدا زۆر کەس و لایەنی دیکە ئیدیعای ڕێبەریی خەڵکیان دەکرد و بە ئاشکرا و نهێنی لە هەوڵی سازان لەگەڵ دەسەلاتی ناوەندی و وەرگرتنی "بەش" بۆ خۆیان بوون، ماموٚستا ئەوەی بیری لێ نەکردەوە خۆویستی و موعامله لەسەر مافی نەتەوەکەی بوو. هەر ئەوەش بوو کە ماموٚستای تا ئاستی خۆشەویسترین ڕێبەریی نەتەوەیی بەرز کردەوە.

پاش هێرشی درندانەی حکوومەت بۆ سەر کوردستان و سەرکوتی بزووتنەوەی جەماوەری و سەپاندنی شەڕ بەسەر نەتەوەکەماندا، ماموٚستا بە کردەوە نیشانی دا کە ئەو ڕێبەرێکی بزووتنەوەی جەماوەری بوە و سەرەڕای ئەوەی لە توانای دا هەبوو کە ڕێکخراو و دەستەی چەکدار ڕێکبخات، ئەو کارەی نەکرد.

ئێستا پاش سێ دەیە، بێگومان ماموٚستا ، بە بێ ئەوەی هیچ ئیدیعایەکی ڕێبەریی کردنی خەڵکی هەبێ، وەک هاووڵاتیەکی تاک قسە دەکات،و قسەکانی ئاوێنەی باڵا نوێنی ویست و خوازستی بەرۆژ کراوە(Update)ی نەتەوەکەیە. ئەو شێوە هەڵسوکەوتەی ماموٚستا نیشاندەری ئەو ڕاستیەن کە بەرێزیان تێڕاونینێکی واقعبینانەی لە هەلومەرجی خۆی(تەمەن) و کۆمەڵگە هەیە. کە ئەمە ئەوپەڕی ئەمەگناسی ،خۆ نەویستی و تێگەشتنی ئەو ڕێبەرە مێژوویە دەسەلمێنێ. داخۆ هێندێک لە ڕێبەرانی حیزبە سیاسی‌یە ئوردووگانشینەکان تابێ لە ماموٚستا و بەتایبەت لە هەڵوێستەکانی فێر بین؟بەتایبەت بە لەبەرچاوگرتنی تەمەن و تێپەڕ بوونی کاتی خانە نشینی‌یان!!

له کۆتاییدا وێڕای هیوای تەمەندرێژیی بۆ مامۆستا شێخ عیزەدین بەرێزیان لەگەڵ ڕێبەری مێژوویی ئافریکا، نیلسۆن ماندێلای هەڵدەسەنگێنم و شانازی بە ڕێبەریی ئەوکاتی و هەڵوێستی ئێستای دەکەم.

خەلیلی غەزەڵی

پێشەکیی ڕۆژنامەوان عینایەتی فانی(بەڕێوەبەری بی‌بی‌سی فارسی و وتووێژکار)

شێخ عیزەدینی حوسێنی میوانی ئەمجارەی بەرنامەی "به عبارت دیگر"("بە واتایەکی دیکە" – وەرگێڕ)، دژی حکوومەتی شا بوو، بەڵام لەگەڵ حکوومەتی جێنشینەکانی شا(حکوومەتی ئیسلامی– و)ش نەسازا و لە جێگەی سازان لەگەڵ ئەم حکوومەتە، ڕێبەریی خەباتێکی گرتە ئەستۆ کە کوردەکانی ئێران، هەر لە بەیانیی سەرکەوتنی شۆڕش بۆ وەدەستهێنانی خودموختاری بەرپایان کرد.ئەو کە ئێستا لە سەروبەندی تەمەنی 90 ساڵی دایە و ڕێگایەکی دوور و درێژی تا تاراوگە،واتا ئوپسالای وڵاتی سوئێد پێواوە، ئاخۆ لەسەر هەڵوێستەکانی ڕابردووی خۆی چ دەڵێ، ئاخۆ بیرو باوەڕیشی ئەم ڕێگە دووڕەیان پێواوە؟

دەقی وتووێژەکە

جەنابی شێخ، ئێوە لە تەمەنی 90 ساڵی نزیک دەبنەوە و ناچار بوی کە ساڵانێکی زۆر لە تاراوگە ژیان بەسەر بەری و هەموو ئەمانەش بەهۆی چالاکیی سیاسی‌تانەوە بوە. لێرە لەم دووری لە زێد و نیشتمانە، بوە کە لە خەڵوەتی خۆتاندا بیر لەوە بکەنەوە کە سەدبریا کارێکتان بە سیاسەتەوە نەدەبوو و ئێستە لە مەهاباد ئیمام جومعەی شار بوایەن؟

نە، من شانازی دەکەم کە لە سیاسەتدا بەشدار بوم. نەتەوەی کورد ستەمی لێدەکرێت.هەموو ئێمە دەبێ خەبات بکەین تا لە دەستی زوڵم و ستەم رزگار بین و بە مافی ڕەوای خۆمان بگەین، من ئەگەر بەشێکی چکۆلەم لەم قۆناخەدا هەبێ پڕبەدڵ شانازیی پێدەکەم.

کوردستان پاش شۆڕش قۆناخ گەلێکی دژواری پر لە شەڕ و خوێنڕشتنی پێوا. ئێستە کە ئاوڕ لەو ڕابردووە دەدەنەوە، لە ڕۆژەکانی سەرەتای شۆڕش دا هێنانە ئارای خودموختاری پێویست بوو؟ نەدەکرا پێش بەو هەموو خوێن ڕشتنە بگیرێت؟

ئێمە خوێنێکمان نەڕشت. ئێمە هێندێک داخوازیی مان هەبوو و پێشکەشی حکوومەتمان کرد. من خۆم چووم بۆ تاران. حیزبی دیموکراتیش نوێنەری ناردە تاران و هەوڵماندا بە هەر شێوەیەک بوە، مافێکمان پێ بدەن، تا لەگەڵیان بین و پێکەوە هاوکاری بکەین.ئێمەش موسوڵمان بوین.بەڵام ئەوان ئامادەنەبوون هیچ شتێک قەبووڵ بکەن. بەجێگەی ئەوەی ئاوڕ لە مافەکانی ئێمە بدەنەوە، کاریان ئەوە بوو کەسانی وەک خەڵخاڵی بۆ قەلاچۆکردنی خەڵک ڕەوانەی کوردستان بکەن. ئێمە مودافع بووین.ئێمە هیچکات حەزمان لەو شەڕە نەبوو. لەبەر ئەوە لێمان دەکوژرا. ئێمە داوای مافی خۆمان دەکرد. ئەوە ئەوان بوون کە هێرشیان هێنا. کەمینەیەک گەر داوای مافێک بکات،هیچکات تالبی شەڕ نییە. لەبەر ئەوە لایەنی بەرابەری بەهێزترە. ئەوان لەگەڵ ئێمە بەشەر هاتن.

بەڵام جەنابی شیخ، پرسیاری من ئەوەیە کە لە سەرەتای شۆڕشدا، ئایا زوو نەبوو کە ئێوە باسی خودموختاری بهێننە گۆڕ، چەندە پێویست بو کە حەتمەن لەو سەردەمەدا بە خودموختاری بگەن؟

خودموختاری لانی کەمی داخوازەکانی ئێمە بوو کە داوامان دەکرد.

نەتان دەتوانی دەسڕاگرن کە هێندێک هەلومەرجەکە باشتر بێت و (ئەوسا) لەگەڵ حکوومەت بکەونە وتووێژی فرەترەوە؟

ئێمە زۆر سەبر و تەحەمولمان لەخۆ نیشاندا. ئەوان پەلاماری ئیمەیان دا. ئێمە چوینە تاران، لەگەڵ حیزبی دێموکرات هەولی زۆرمان دا کە بەشێوەیەک لەگەڵیان ڕێککەوین، بەڵام ئەوان نەیانویست. ئەوان دەیانویست کوردستان داگیر بکەن.

بەڵام کاتێک کە وتووێژ لە نێوان نوێنەرانی کوردستان لە گەڵ دەوڵەتی ناوەندی دەهاتە ئاراوە ،کە ئێوەش لە زۆربەی کاتەکاندا سەرۆکی کۆڕ نوێنەراتەتی(کورد) بوون، وا دەردەکەوت کە ئەوان(لایەنی دەوڵەت –م) بەشێک لە داخوازەکانی ئێوەیان قەبووڵ کردبوو.

نەخیر، بە هیچ شێوەیەک وا نەبوو. ئەوان تێکشکان. هێرشیان کردە سەر ئیمە و شکستیان هێنا. بەمەبەستی خۆ سازدانەوە و هێرشی دووبارە وتووێژیان دەستپێکرد. کاتێک من بۆ دیتنی خومەینی چووم و چاوم پێکەوت، دەرکی ئەوەم کرد کە هیچ مافێک بۆ کورد ڕەوا نابینێ.

چاوپێکەوتنی ئێوە لەگەڵ ئایەتولا خومەینی چۆن بوو؟

خومەینی لە ڕێگەی وەزیری ناوخۆوە بانگهێشتی منی کرد. ئێمە چوین، گەرچی لە تاران گیروگرفتیان پێکهێنا، بەڵام سەرەنجام چاومان پێکەوت. ئەوەی کە من لەگەڵی باسم کرد، داخواز و مەسەلەی گەلی کورد بوو. ئەڵبەت لەبەر ئەوەی ژمارییەک مەلا و پیاوی ئایینی لەگەڵ من بوون باسی ئەوەش کرا ،ئەگەر حکوومەت ئیسلامی‌یە، دەبێ حکومەتی هەموو موسوڵمانان بێت و سونی‌یەکانیش بگرێتەوە.

بەڵام خومەینی بە هیچکام لە باسەکان وەڵامی نەدەدایەوە و دەی‌گنخاند. دەیگوت هەموو دەگرێتەوە و هەموو کێشەکان چارەسەر دەکرێن. ئەڵبەت هەموو دەبێ ئەوە بزانن کە خومەینی جگە لە دامەرزانی حکوومەتی ئیسلامی و ویلایەتی فەقی، بەهیچی دیکە رازی نەبوو.

بەڵام جەنابی شیخ، ئێوە ئیستە کە چاو لە ڕابردوو دەکەن دەستکەوتی ئەو هەموو ساڵەی خەبات بۆ خەڵکی کوردستان چ بوە؟

ئەوەی کە خەلکی کوردستان لە بەرابەر(هێرشی) رژیمدا خۆڕاگریان کردو 30 خەباتیان کرد و ئێستە خەلکی کوردستان لە خەڵکانی دیکەی ئێران لە پێشترن.

لە چ بارێکەوە؟

لەوبارەوە، کە ئێستا خەڵکی ئیران ئەوە دەڵین کە گەلی کورد ئەوسا دەیگوت.

یانێ خوازیاری ئازادیی و دێموکراسێن؟

بەڵی ، ئەوان دەنگیان بە کۆماری ئیسلامی‌دا ، ئێستا پەشیمانن و دەڵێن ئەم حکوومەتە خراپە. ئێمە 30 ساڵ خەباتمان کرد، ئەوەی کە ئێستە ئێمە زیندووین و دەبینین خەڵک رۆژ لە رۆژ زیاتر پێ لەسەر مافەکانی خۆیان دادەگرن، ئەوە بەرهەمی خەباتێکە کە ئێمە کردومانە و خەڵکانی دیکە نەیانکرد.

بەڵام هەر ئێستا زۆرێک لە رێبەرانی رێکخراوە سیاسی‌یەکانی کورد بەو ئەنجامە گەیشتون کە خەباتی چەکداریی وەک رابردوو کارامە نی‌یە و دەستیان لیّ‌هەڵگرتوە. رای جەنابتان چی‌یە؟ ئێوە لەو باوەرِەدان کە کوردەکان دەبیّ وەک رابردووبە بە خەباتی چەکداریی بەربەرەکانیّی دەسەڵات بکەن؟

نە. بەباوەرِی من ئیمرۆکە نابیّ خەباتی چەکداریی بکرێت،مەگەر ئەوەی ئێوە لە خۆتان دیفاع بکەن، بێن و لەگەڵتان بەشەرِ بین و ئێوەش ناچار بە دیفاع لە خۆتان بن.غەیری ئەوە من خەباتی چەکداری پەسند ناکەم. من دەمهەیێت لە رێگەی سیاسی‌یەوە نەک لەگەڵ جەمهووری ئیسلامی، بەڵکوو لەگەڵ خەلکی ئێران هەموو دەستمان بخەینە نێو دەستی یەکتر بۆ رووخانی ئەم حکوومەتە و دامەزرانی دەسەڵاتێکی دێموکرات و خەڵکسالار، بەلکوو ئێمەش لە حکوومەتێکی وادا بە مافەکانمان بگەین.

باسێک کە زۆر دێتە ئاراوە بۆ کوردان، بەتایبەت بەهۆی ئەوەی کە لەباری مێژوویی‌یەوە رابردووی خەبات بۆ خودموختاریی هەیە، ئەوەیە کە دەڵێین ئێوە جودایی خوازن و سەرەنجام دەتانەوێت کوردستان لە ئێران جودا بکەنەوە.ئەم تاوانە ئیمرِۆکەش لە ئاست هندێک رێکخراوی کوردیدا دێتە ئاراوە، وەڵامی جەنابتان بەم ئیتهامە چی‌یە؟

لە بنەرِەت دا بۆ دەبیّ جودایی‌خوازیی تاوان و کوناح بێت؟ نە لە قورعاندا و نە لە عورفی خەڵکدا ،نە لەم جیهانە پان و بەرینەدا نەتەوەیەک گەر بیەوێت سەربەخۆ بێت، هیچ بەرگرێکی نی‌یە. بەڵام لەم هەلومەرجەدا ئێمە بە دروستی نازانین.

من ساڵانی زوو لەگەڵ هێندێک لە رێبەرانی کورد وەک ئاغای قاسملوو و ئاغای شەرەفکەندی کە رابروویەکی دوور و درێژیان(لە بزووتنەوەی کورددا – و)هەیە، وتووێژم کردوە، ئەوان دەیانگوت جودا بوونەوە لە ئێران هیچکات باسی ئەوان نەبوە و دروشمیان دیموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان بوە، دەشیان گوت لە داهاتووشدا هەر ئەوە دروشمیان دەبێت.

ئەوەراستە. بەڵام ئێمە ئێستە دەڵێین فدراتیو. ئەڵبەت ئەوەی کورد داوای دەکات لە بنەرِەتدا لەگەڵ ئەوەی ئێستە دێتە گۆرِی زۆر جیاوازە.

واتا ئێوە لە راستیدا ئەو مافە بۆ نەتەوەیەک بە رەوا دەبینن کە وڵاتی سەربەخۆی خۆی پێک بێنیّ؟

بەڵیّ. بەڵام ئێمە واقع بینین، ئەوەی کە ئێستە دەست نادات، نایهێنینە گۆرِی. باسی ناکەین و هیچکاتیش نەماگوتوە جودایی خوازین. لە سەرەتاش و لەسەردەمی قازی موحەمەدیش هەروا بوە، ئەمانە ئەو بوختانانە باسدەکەن بۆ ئەوە دژی ئێمە بەشەر بێن و دان بە مافەکانماندا نەنێن. تەنانەت دوکتور قاسملوو لەباتی خودموختاری بە "خودگەردانی"یش رازی بوو، بەڵام پێیان نەدا.

بە قسەی جەنابتان، تەنانەت لەو سەردەمەش کە قازی موحەمەد کۆماری مەهابادی پێکهێنا، ئەو و حیزبی دێموکرات خوازیاری جودابوون لە ئێران نەبوون؟

نە. ئەوەی کە دروشمی هەموو کوردستان بوو، ئەوە بوو:کۆماری خودموختاری کوردستان.

جەنابی شێخ، با هێندێک بگرێنەوە بۆ بیرو راکانی جەنابتان. ئێوە کەسێکی ئایینین بەڵام لە سەرەتاکانی شۆڕشی ئێراندا زۆرێک لە رێکخراوە چەپەکانی ئێران و لە سەروویانەوە رێکخراوە چەپەکانی کوردستان کە زۆرێکیان مەزهەبی نەبوون و رەنگە لە بنەڕەتدا باوەڕیشیان بە بوونی خودا نەبوو، رێزێکی تایبەتیان بۆ جەنابتان هەبوو و ئێوەش پشتیوانیتان لێدەکردن. چ نزیکایەتیەک لە نیوان مارکسیزم و ئەو ئیسلامەی کە ئێوە باوەڕتان پێیە دەبینن، وا ئەوەندە لێک نزیک بون؟

لە ڕاستیدا ئەوەی ئێمە دەمانویست و خەباتمان بۆی دەکرد، مافەکانی گەلی کورد بوو.هەرکەس لەم رێگەدا هەنگاوی هەڵدەگرت و هاو را و هاورێی ئێمە بوو،چ چەپ بوایە، چ مەسیحی بوایە ، هەرکەس بوایە بۆ ئێمە رێزی هەبوو. کۆمەڵە و دیموکرات خۆیان چەپ بوون. ئێمە دەمانویست خەبات بۆ گەیشتن بە مافەکانی نەتەوەی کورد ببەینە پێشەوە. کێشەکە ئەوە نەبوو کە ئەم موسوڵمانە و ئەو کافرە. رۆژێکیان، لە یەکێک لە خۆپیشاندانەکاندا، جەماعەتێک ئاڵایەکی سەوزیان هەڵگرتبوو کە نیشان بدەن موسوڵمانن. چوومە پێشی و پێم گوتن براینە ئێمە لە مزگەوت موسوڵمانین. بەڵام لێرە بۆ مافی نەتەوەی کورد خەبات دەکەین، داواتان لێدەکەم ئەو ئاڵایە زوو بەرنەوە بۆ مزگەوت. پرسی ئێمە خەباتە بۆ پێشبردنی مافی گەلی کورد و ئەوەی ئەم نەتەوە بە مافەکانی خۆی بگات.

بەڵام وا دیتە پێش چاو کە نەزەر و بیر و بۆچوونی ئێوە قووڵتر لە پرسی کورد بوە. واتا ئێوە بەگشتی روانگە و تێگەیشتنتان لە ئیسلام بە شێوەیەکی دیکەیە.چ جیاوازییەک لە نێوان ئەو ئیسلامەی ئێوە باوەڕتان پێیە و ئیسلامی خەڵکانی دیکە. بەتایبەت ئیسلامی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەبینن؟

جیاوازیمان یەکجار زۆرە.

جگە ئەوەی ئێوە رێڕەوی مەزهەبی سونیین ئەوان شیعە، جیاوازیەکان چین؟

ئیسلام بەمانای وشە ڕاستەقینەکەی، یانێ باوەڕ بە خودا ، دوارۆژ ، دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و ڕاگرتنی دڵی کۆمەڵانی خەڵک. ئیسلام ئایینێکی باشە. بەڵام ئەوەی ئێستا؛ ئێوە کۆماری ئیسلامیی دوازدە ئیمامیی ویلایەتی فەقی بێننە پێشچاوی خۆتان. کاتێک ئێوە دەڵێن کۆماری ئیسلامی، ئەوەی ناموسوڵمان بێت نای گرێتەوە. کاتێک دەڵیی ئەسنا عەشەری(دوازدە ئیمامی–و)، هەموو رێڕەوانی مەزهەبی سونیت دەرهاویشتوە. کاتێک باسی ویلایەتی فەقی دەکەی، ئەو دەسەڵاتە تەنیا هیَ ئەو شیعانەیە کە ویلایەتی فەقییان قەبووڵە و، ئەوانی دیکە هیچ. واتا دەبێ باوەڕت ئەوە بێت کە ویلایەتی فەقی نوێنەری ئیمامی زەمانە(کە ئەویش نوێنەری خودایە) . زۆرێک لە شیعەکان، تەنانەت ئایەتوڵا شەریعەتمەداری، و ئایەتوڵا خوویی و.. باوەڕیان بە ویلایەتی فەقی نەبوو.

کەواتە ئێوە بەگشتی باوەڕتان بە کۆماری ئیسلامی نییە؟

نە. من باوەڕم بە جودایی دین لە دەسەڵات و دەوڵەتە. لە بنەڕەتدا لەو باوەڕەدام کە لەم سەردەمەدا مەزهەب ناتوانی حکوومەت بکات.

ئەی دەوری دین و ئایین لە کۆمەڵ دا چی لێی دێت. بۆ نموونە لە کۆمەڵگەیەکی دینیدا؟

دەروی دین لە کۆمەڵگە زۆرە. بانگەشەی مەزهەبی، باسی خودا شناسی، باسی داوڕۆژ، باسی ئەخلاق، لایەنی مەعنەوی. لایەنی مەعنەوی لە دیندا گرینگە. نموونەیەکت بۆ باسدەکەم:ئێمە لایەنگری پەرەسەندن(تەکامول)ین. وەک ئینسانێک قۆناخی گەشەکردنی هەیە و تا بە ئەنجام دەگات. مەسەلەن سەرەتا دەچێتە خوێندنگەی سەرەتایی، پاشان ناوەندی و پاشتر زانکۆ و سەرەنجام سەربەخۆ دەبێت. خەڵک و نەوعی ئینسان بەشێوەی سروشتی بەو شێوە ژیاوە. تەنانەت لە سەردەمێکدا کە هیچ پێغەمبەرێک نەبووە، پاشتر کە (مرۆڤ)گەشەی کرد و توانای ئەوەی پەیداکرد کە ئامۆژگاریی گوێ بدات، پێغەمبەرەکان هاتن. هەر وەک قورعان دەفەرمێ هیچ ئۆمەتێک نەبوە کە رێ نیشاندەرێکی نە بووبێ.

خەڵک لە قۆناخێکدا بەرە بەرە گەشەیان کردوە و پاشان (کە ئەو گەشەیە) بۆیان کۆن بوە، پێغەمبەرێکی دیکە هاتوە تا ئەو گەشە سەندنە ببووژێنێتەوە . ئەمە هاتووە تا گەیشتوە بە حەزرەتی موحەممەد. حەزرەتی موحەممەد کاتێک کە هاتوە، ئەوەی راگەیاندووە کە من دووایین پێغەمبەرم.

ئێوە پێتان وایە فلسەفەی ئەوەی کە موحەممەد ڕادەگەەنێت کە ئاخرین پێغەمبەرە چیە؟

فەلسفەی ئەوەیە کە ئیتر نەبوت وەک جاران نەماوە و ئیمە پێمان ناوەتە قۆناخێکی دیکەوە. وەک ئەوەی کەسێک قۆناخەکانی گەشەی تێپەڕاندبێ و گەیشتبێە قۆناخی زانکۆ.

واتا ئاستی تێگەیشتنی مرۆڤ گەیشتوەتە ڕادەیەک کە ئیتر پێویستی بە پێغەمبەرێکی دیکە نییە؟

بەڵێ، پێویستی نییە و کەسیش نییە. واتا (ئیتر) دەورانی عیلم و زانستە.ئەگینا ناتوانرێ باوەڕ بکرێ کە لە ماوەی هەزار ساڵدا دوو سێ پێغەمبەر بێن، بەڵام لە ماوەی 1400 ساڵدا ، خوداش دەزانێ تاکەی، تەنیا یەک کتێب لە هەلومەرجێکی تایبەتدا حکوومەت بکات.

بەڵام دەبینین کە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بە رادەیەک گەشەی کردوە و گەیشتوەتە ئاستێک کە خۆی بەڕێوە دەبات و پێویستی بەوە نییە کە ڕێڕەوی ئەو شتانە بکات. ئەوە باوەڕی منە.

لە ڕاستیدا ئێوە عەقڵ گەران و قسەتان ئەوەیە کە عەقڵی مرۆڤ گەیشتوەتە ئاستێک کە ئیتر پێویستی بە پیاوچاکێک نییە کە ڕێگە و شوێنی بۆ دیاری بکات؟

وایە. مەزهەب دەتوانی یارمەتیدەری لایەنی مەعنەویی مرۆڤ بێت. ئینسان دوولایەنی هەیە. لایەنێکی ماددی، لایەنێکی مەعنەوی. یەکێکی دنیا و ئەوی دیکەی دوازۆژ یا ئاخرەت. دین دەتوانی ئەرکی دوەمی خۆی(مەعنەوی) بەهەر شێوەیەک کە دەیەوێت بە خەڵک ڕابگەیەنێت، بەڵام ناتوانێ لە دەوڵەت و یاسای بنەڕەتیدا خۆ هەڵقوتێنێ. یاسای بنەڕەتی، دەبێ یاسایەک بێت کە کە هەموو کۆمەڵانی خەڵک لەخۆی بگرێت.دیموکراسی و ئازادیی و سێکۆلاریسمی تێدا بەدی بکرێت. هەرکەس چاو لەو یاسایە بکات، بە هین خۆی بزانێ. مافی ژنی تێدا رەچاو کرابێت.

من لایەنگری بەرابەری، یەکسانی و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی و ئابووریی باشم. ئەوە قەبووڵ دەکەم کە خەڵکی جیهان پەسندی دەکەن.لەو باوەڕەشدام کە ئەوە ئیرادەی خودایە. خودایە کە وای ویستوە. ئەمە قۆناخی تەکاملە. ڕۆژێک لە شوێنێک وتم کە دین بوارێکە بۆ دەرکەوتنی گەورەیی خودا، **ئەگەر شتێکی دیکە جێگەی ئەم گەورەییە بگرێتەوە، ئەرکی ئێمە چی دەبێت؟**

ئێوە لەسەر مافی ژنان قسەتان کرد.لە حاڵی حازردا ئەمە باسێکی زۆر بەرچاوە، بەتایبەت پاش شۆڕشی ئیسلامیی ئێران،کێشەی ژن هەمیشە گرفتێک بوە و ژنانیش لەم ماوەدا نارازی بوون و بۆ گەیشتن بە مافی یەکسان لەگەڵ پیاو خەباتیان کردوە.

وایە.

ڕاتان بە وردی لەسەر مافی ژنان چیە، مەبەستم لە روانگەی فقهی‌یەوەیە.

من لەو باوەڕەدام کە ژن یش وەک پیاو مافی دەبێ هەبێت و مافی خۆیەتی بەو مافانە بگات.بەڵام ئەوەی کە ژنیش دەتوانێ هەرچی پیاو ئەنجامی دا ئەویش ئەنجامی بدات، قسەیەکی دیکەیە.ژنێک دەبێ ئەو مافەی هەبێت کە وەک پیاوێک قۆناخەکانی گەشە سەندن بپێوێت.هیچکەس مافی ئەوەی نی‌یە ژن بچەوسێنێتەوە، یا قەیومی ژن بێت.ژن و پیاو هیچ جیاوازیەکیان پێکەوە نی‌یە. بەڵام ئەوەی بەهرەی ژنان و پیاوان جیاواز بێت و هەریەکە خاوەن بەهرەی خۆی بێت و بچێتە پێشەوە، قسەیەکی دیکەیە.

ئەمە روانگەی فێقهی ئێوەیە یا باوەڕی خۆتانە کە لەکۆمەڵگەشدا بڕەوی هەیە و هەموان قەبووڵیانە؟

مەبەستت چی‌یە؟

مەبەستم ئەوەیە ئەم یەکسانیی ژنە کە ئێوە باسی دەکەن،باوەڕێکە کەلە دینی ئیسلام هەلێنجراوە؟

ئاخر هەرکەس بە شێوەیەک ئیسلام لێکدەداتەوە.ئایەتێک هەیە ماناکەی ئەمەیە کە خودا پاداشی هەموو ئێوە و ژنان دەداتەوە. ئەمەش بەمانای ئەوەیە کە ژنان و پیاوان یەکسانن.

بەڵام هەر لە قورعاندا ئایەی دیکەش هەیە کە چالاکانی بواری ژنان بە دژی ژنانی دەزانن.

ئیجازە بدە. هێندێک لە حوکمەکانی قورعان بە هەلومەرجی کات و جێگاوە دەبەسترێنەوە.بۆ نموونە دەڵێن کە ژن ناتوانێ ببێتە قازی.ئەمە لە هیچ شوێنێکی قورعاندا نی‌یە. یا شایەتی‌دانی دوو ژن بەرابەر بە شایەتیی پیاوێکە. ئەمە لە کاتێکدا بوە کە ژنان لە کۆمەڵگە دوور خرابوونەوە.لەبەر ئەوە دەفەرمێ ئەگەر یەکیان لەبیری چوو،ئەوی دیکە وەبیری بێنێتەوە.

یانێ بە باوەڕێ ئێوە لێکدانەوە و تێگەیشتن لە قورعان دەبێ بەپێی هەلومەرجی ئیمڕۆ بکرێت. و ئەگەر پێویستی کرد جیاواز لەوەی کە پێشتر لێکدراوەتەوە، تەفسیر بکرێت؟

ڕاست وایە، ئێمە ئەگەر باوەڕمان بەوەبێت کە دین و دەسەڵات دەبێ لێک جودا بن، و ڕۆژ ڕۆژی عیلم و زانستە، ئیتر بۆ دین لایەنی مەعنەویەکەی دەمێنێتەوە.

پاش هەڵبژاردنەکانی سەرکۆماری لە ئێران و سەرهەڵدانی بزووتنەوەی سەوز، بیری نوێ بە سەرچاوەی مەزهەبیەوە زۆرتر بوە.هەرچەند ئەمە پێشریش لە ئێراندا هەبوو.بەباوەڕی جەنابتان ئەم ڕەوەندە بە کوێ دەگات؟ مەبەستم ئەوەیە کە گۆڕانێکی جیدی لە ئیسلامدا دەبینرێ کە لە شکلی ڕیفورم یا رینسانسێک کەلە ئایینی مەسیحیدا روویدا، لە ئیسلامیشدا روودەدا؟

به باوەڕی من مووسەوی و کەرووبی و بزووتنەوەی سەوز، ناتوانن ڕێبەریی کۆمەڵگەیەک بەدەستەوە بگرن که سێکۆلارە و دەیەوێت سێکۆلار بێت.دەیەوێت ئازادی و دیموکراسیی هەبێت. ئەم حکوومەتە ،وەک پێشتریش باسم کرد، حکوومەتی خەڵک نییە، بۆیە هەرچی بەتەمای ئیسلاح کردنی بن، دیسان هەر بەکاری خەڵک نایەت.

یانێ ئێوە لەو باوەڕەدان کە هەر بزاڤێکی ئیسلاحخوازانە کە لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا بێتە مەیدان، بەهیچ ئەنجامێک ناگات؟

بەڵێ ، هیچ ئەنجامێکی نابێت.

ڕەنگە ئەو بزاڤە ئیسلاحخوازانەیە سەرەنجام بە کۆمەڵگەیەکی سێکۆلار بگات. چ خراپی‌یەکی هەیە ئەگەر ناوی ئیسلامی هەبێت.

کۆماری ئیسلامی ناتوانێ سێکۆلار بێت. ئیسلامی 12 ئیمامیی ویلایەتی فەقی، چۆن دەتوانێ سێکۆلار بێت و ئازادی بدات؟

کەوایە جەنابی شێخ ئێوە باوەڕتان بە شۆڕشە؟

من لەو باوەڕەدام کە خەڵک دەبێ هوشیار و ئاگاه بنەوە. شۆڕش ئەگەر لە سەرەوە بێت، دیسان یەکێک دیت دیکتاتۆریی دادەمەزرێنێتەوە.دەبێ خەڵک هوشیار بکرێنەوە کە بێنە شەقامەکان، وەک ئەوەی کاتێک ئەو پێنج کەسەیان ئیعدام کرد، لە کوردستان کرا. خەڵک مانیان گرت و هاتنە مەیدان و بەبێ هیچ توندوتیژییەک خۆیان نیشاندا.

بەڵام تایبەتمەندییەکی بزووتنەوەی سەوز کە هەم لە ناوخۆ و هەم لە دەروە پەسنی دەدەن،ئەوەیە کە ئەم بزووتنەوە بەپێچەوانەی ڕابردوو، دوورە لە توندوتیژی. واتا بۆ گۆڕانی حکوومەت شوێن زەبر و زەنگ و توند و تیژیی ناکەوێت.

قسە ئەوە نییە کە توند و تیژیی و زەبر و زەنگی ناوێت، بەڵکە قسە ئەوەیە کە چیی دەوێت. ئایا دەیەوێت کۆماری ئیسلامی برووخێنێ و سێکۆلاریسم دامەرزێنێ؟ ئەمانە هێشتا بێ ئەوەی ئاگایان لە خۆیان بێت، لەگەڵ کۆماری ئیسلامین، ئەوەی خەڵک دەیهەوێت لەئەمان بەر نایەت. تەنیا کارێک کە کردوویانە، دەرکەیان کردوەتەوە کە خەڵک بێنە سەر شەقامەکان.